

Tanja Vehkakoski

Tuhat ja yksi tarinaa lapsesta. Kriittinen katsaus lausuntojen kielenkäyttöön

Lapsen ”vasu”, hoito-, kasvatus- ja kuntoutussuunnitelmat, HOJKS, oppilashuoltotyöryhmän kokousmuistiot, koululykäyslausekset, anamneesit – rakkaasta lapsesta on monta lausuntoa. Nämä kirjalliset lausunnot muodostavat jatkumon, sukkuloivat ammatti-ihmiseltä toiselle ja rakentavat tietynlaista virallista tarinaa lapsesta. Vanhemmat joutuvat vastaamaan näihin tarinoihin ja muokkaavat niiden perusteella omaa kuvaansa lapsestaan. Lisäksi lausuntojen sisältämät lausumat saattavat ulottaa lonkeroitaa lapsen omaankin tarinaan niin, että lapsi oppii puhumaan piirteistään ja taidoistaan samanlaisella kielellä kuin ammatti-ihmiset ja liittämään ammatilliset kuvaukset osaksi omaa itseymmärrystään.

Lausuntojen voidaan ajatella lyövä lapsen identiteetin lukkoon voimakkaammin kuin mikään yksittäinen vuorovaikutustilanne, sillä tallennettuina tietoina tekstit saattavat jäädä elämään, vaikka aika, paikka ja lukijakunta vaihtuisivat (ks. Prior, 1997). Tietojen kirjaamisen ja tallentamisen myötä ihmissuhdetyönkin ammattikäytännöt ovat tekstualisoituneet voimakkaasti: kirjoittamista ei pääse pakoon, vaikka kasvokkainen vuorovaikutus olisikin työn pääasiallinen sisältö (ks. Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä, 2000; Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta,

2006). Seuraavaksi otan esille joitakin negatiivisia sivuvaikutuksia, joita lausuntojen tekstimaailmaan ja lapsesta kirjoittamiseen liittyy.

SUBJEKTISTA OBJEKTIKSI

Vaikka lapsi seikkailee lausunnoissa päähenkilönä, hän ei kuitenkaan itse kirjoita tarinaansa eikä saa välttämättä edes subjektin asemaa lausunnoissa. Sen sijaan tyypillistä on, että lapsi asetetaan lausunnoissa erilaisten arviointien, kuvausten ja tulkintojen kohteeksi, esimerkiksi potilaaksi tai testattavaksi tutkimushenkilöksi, jonka persoonallisuus, temperamentti ja kokemukset tulevat medikalisoituiksi erilaisten diagnostisten piirteiden ja muiden ammatillisten normien mukaisesti. Läheskään aina lapsi ei myöskään esiinny lausunnoissa kokonaisena ihmisenä, vaan pirstoutuu kirjoittajan tyylin ja tekstin tarkoituksen mukaan: joskus kirjoittamisen keskiössä on lapsen raajojen toimivuus tai käden hienomotoriikka, joskus taas sarjallinen nimeäminen tai puheen sujuvuus (Gillman, Swain, & Heyman, 1997; Mauro, 1998; Vehkakoski, 2000, 2003). Nämä lapsen tekemistä ja toimintaa kuvaavista verbeistä johdetut nominaalistukset kohoavat lausunnoissa helposti itsenäisiksi

toimijoiksi, subjekteiksi, jotka tapahtuvat lapsessa ja jotka alistavat lapsen kasvualustakseen (Fairclough, 2003). Tällöin ei kirjoiteta siitä, miten lapsi toimijana osaa tai ei osaa piirtää ympyrää, vaan siitä, miten piirtäminen tai yleisemmin hienomotoriikka kehittyvät.

Liian pienen kirjoitustilan tai kiireen vuoksi subjekti saattaa kadota lauseista myös kokonaan sähkösanomakielen kaltaisissa luetteloissa, joissa lapsen ominaisuuksia, vahvuuksia ja heikkouksia kuvataan irrallaan ominaisuudet omistavasta subjektista eli lapsesta. Tällöin lausunnoissa joku ”otetaan tutkittavaksi”, ”erottaa äänteen ja sitä vastaavan kirjaimen”, ”ei keskity”, ”ei istu paikoillaan ja pomppii ympäriinsä”, vaikka kukaan ei personoidukaan lausunnoissa tekijäksi tai toimijaksi (Mauro, 1998; Vehkakoski, 2000). Subjektiksi voi muodostua myös lapsen yksittäinen ominaisuus, joka peittoaa alleen lapsen muut piirteet ja muuttuu koko lasta kuvaavaksi nimeksi (esim. dysfaatikko, dyslektikko) (vrt. AARP, 1995). Kaikille näille kuvaustavoille on yhteistä se, että niistä puuttuvat viittaukset lapseen tuntevana, tahtovana ja toivovana olentona eli kokonaisena ihmisenä.

ONGELMASTA TOISEEN

Lausunnot ovat luonteeltaan yleensä arvioivia. Pahimmassa tapauksessa juoneen ei muisteta sisällyttää lapsen vahvuuksia, vaan keskitytään vain vajavuuksiin ja kehittämistarpeisiin. Tällöin kielenkäyttöä sävyttää runsas negatiivien käyttö, ei-kieli, jonka avulla saadaan aikaan pitkä lista niistä ympäristön ja aikuisten toivomista asioista, joita lapsi ei tee, ei osaa tai ei hallitse. Negaatiivien käyttö viestii, että kirjoittaja olettaa hänellä ja lukijalla olevan yhteisiä odotuksia lapsen kehityksestä, jot-

ka hänen täytyy kumota (Pagano, 1994). Toteutumattomiin toiveisiin liittyy normatiivinen arvolutaus: sen mikä puuttuu, pitäisi olla toisin.

Negaatiivien kautta kuvatusista ja keskimääräiseen ikätasoiseen kehitykseen verrattuna lapsesta muodostuu helposti liian ongelmallinen tai vaillinainen kuva. Vaihtoehtoisena tapana kirjoittaa olisi kuvata aina kehittynein taito, minkä lapsi osaa tai hallitsee (ks. Pihlaja 2004; Saloviita 1994). Tällöin sen sijaan, että kirjoitettaisiin ”Sakari ei puhu ollenkaan”, lausunnoissa kuvattaisiin lapsen tilannetta tarkemmin: ”Sakari käyttää kymmenen kuvan joukkoa kommunikoidessaan. Kysymyksiin hän vastaa joko nyökkäämällä tai pudistamalla päätään.” Samoin lausunnoissa ei yksikantaan väitetä ”Henna ei puhu tunteistaan”, vaan avataan tilannetta kertomalla, miten lapsi toimii: ”Henna ilmaisee tunteitaan piirtämisen ja leikkiin ottamiensa teemojen kautta”. Tällä tavoin kuvaukset tarkentuvat ja lapsen vahvuuksista ja kehittämistä vaativista ominaisuuksista syntyy realistisempi käsitys.

Lausunnot pureutuvat tyypillisesti ongelmiin, ja lausuntoja kirjoittavat ammatti-ihmiset ovat tottuneet kohtaamaan tilanteita, joissa lapsella tai perheellä on erilaisia pulmia ja tuen tarpeita. Siten ongelmakeskeinen, kielteisiä seikkoja ja kehityksellisiä puutteita yksipuolisesti painottava kirjoitusote vakiintuu helposti ammattikäytäntöihin (Goode, 1992; Linnilä, 2006; Vehkakoski, 2003) – varsinkin, jos kyseessä on lausunto, jonka avulla halutaan vakuuttaa viranomaiset lapsen tai perheen tarpeesta saada tiettyjä palveluja tai muita etuuksia.

Pahimmilleen vietyinä kielteisten seikkojen esiin nostamista tehostetaan erilaisilla ääri-ilmauksilla kuten ”ei koskaan”, ”aina” ja ”täysin” (esim. ”aina liikkeessä”, ”täysin autettava”), jolloin kuva lapsesta

tai vanhemmista voi vahvistua entistäkin lohduttomammaksi. Vaikka kirjoitustapa olisikin tehokas päätöksiä tekevien viranomaisten vakuuttamisessa, se ei istu parhaalla mahdollisella tavalla kasvatus- ja kuntoutussuunnitelmien, läheteiden tai asiakkaiden ja ammatti-ihmisten välisten sopimusten kielenkäyttöön, jossa vahvuuksien pohjalle rakentuvaa palautetta on helpompi ottaa vastaan ja sen valossa turvallisempaa lähteä tutkiskelemaan myös omia heikompia puolia.

VAIKEITA SANOJA

Lausuntojen kielenkäytössä vilahtelee yleensä erilaisia teoreettisia käsitteitä, ammatillisia luokituksia, mitta-asteikkoja ja numeerisia viitearvoja (Linnilä, 2006; Mauro, 1998; Vehkakoski, 2000). Abstraktit, vieraat sanat usein samalla kertaa sekä vakuuttavat että etäännyttävät lukijaa. Ammattislangin ja vieraan käsitteistön käyttö heikentää tavallisten lukijoiden mahdollisuutta arvioida tekstiä kriittisesti, mutta voi nimetä kohdatun ilmiön tai yksittäiset oireet niin tarkasti, että ammatti-ihmiset tietävät, mitä niillä tarkoitetaan.

Ongelmia syntyy, jos teksti on monimutkaista ja vähemmän ymmärrettävää silloin, kun sen pitäisi olla mahdollisimman lähellä asiakkaan arkea, konkretisoida lapselle asetettavia tavoitteita ja sitouttaa lapsen lähi-ihmiset yhteiseen, ammatti-ihmisten kanssa samansuuntaiseen toimintaan. Tällöin itsetunnon vahvistamisen tai aggressiivisuuden vähentämisen kaltaiset tavoitteet jäävät vaille sisältöä, ellei tekstissä tarkenneta, mitä aggressiivisuudella tai sen vähentämisellä juuri tietyn lapsen kohdalla tarkoitetaan. Samoin itsesääteily, toiminnanohjaus ja fonologinen tietoisuus voivat jäädä yhtä hämäräksi kuin fetonomologia sille, joka ei ole opiskellut kemiaa, ellei kä-

sitteitä pureta suomalaiselle yleiskielelle tai tavoitteita pilkota helpommin hahmotettaviksi ja saavutettaviksi paloiksi.

Vieraskieliset nimitykset, kuten erilaiset diagnostiset luokat, eivät yleensä kuulu ihmisten päivittäiseen kielenkäyttöön. Sen vuoksi niiden merkitys voi kasvaa suhteettoman suureksi ja voi olla vaikea ymmärtää, että diagnostiin luokkiin sisältyvät piirteet eivät täsmällisesti kuvaa jokaista diagnoosin saanutta. Tällöin kuvaukset lapsesta saattavat kuulostaa vanhemmista paljon kohtalokkaammilta kuin asian kanssa päivittäin tekemisissä olevista ammatti-ihmisistä. Samalla vierasperäiset käsitteet saattavat saada ihmiset uskomaan, että ne ovat ehdottomasti tosia, kun heillä ei ole tietoa esimerkiksi joidenkin diagnoosien taustalla käytävästä tieteellisestä keskustelusta.

NÄKYKÖ KIRJOITTAJA TEKSTISSÄ?

Lausunnoissa lapsen asema subjektina piiloutuu helposti erilaisten kehityksellisten kokonaisuuksien tai sähkösanomakielen taakse, mutta näin on vaarana käydä myös kirjoittajan omalle toimijuudelle. Vaikka tekstien takana on yleensä selvästi nimettävissä oleva ammatti-ihminen tai ammatti-ihmisten joukko, kirjoittajien tekemät tulkinnat, päätelmät ja valikoinnit piiloutuvat tavallisesti passiivimuotoisten verbirakenteiden taakse. Tällöin tekstissä todetaan ainoastaan tehdyt haastattelut, havainnoinnit tai testaukset, mutta ei paljasteta, kuka tai ketkä ne ovat tehneet. Vastaavanlainen keino piilottaa ammatti-ihmisten osuus on viitata myös käytettyihin tutkimus-, testaus- ja arviointivälineisiin toimijoina (esim. ”BSIDII-pisteet näyttävät”, ”persoonallisuustestit kertovat”). Persoonallisen toimijan häivyttäminen passiivia

käyttämällä saa arviointien tulokset näyttämään objektiivisilta, tarkoilta ja luotettavilta. Samalla se peittää kuitenkin näkyvistä kirjoittajan vastuun ja antaa ymmärtää, että lapsen taidot ja ominaisuudet näyttävät aina samalta havaitsijasta riippumatta (Atkinson & Coffey, 1997; Mauro, 1998; Vehkakoski, 2000, 2003).

Joskus ammatti-ihmisten kirjoittamiin lausuntoihin vilahtaa kohtia jonkun toisen ammatti-ihmisen aikaisemmin kirjoittamasta lausunnosta, ilman että tekstissä näkyy alkuperäisen lausunnon tai sen kirjoittajan tietoja. Tällaista tapaa kutsuttaisiin toisessa yhteydessä plagiointiksi. Plagiointin välttämiseksi avoimeen ja läpinäkyvään kirjoittamiseen kuuluu asianmukaisten lähdemerkintöjen lisäksi se, että lausunnosta näkyy, mitkä asiat perustuvat vanhempien tai lasten haastatteluista saatuihin tietoihin, mitkä lapsesta tehtyihin havaintoihin (ja kenen tekemiin) ja mitkä tietyistä persoonallisuustesteistä, kognitiivisista kykytesteistä tai itsearviointilomakkeista saatuihin näkökohtiin. Näin lukijalle annetaan mahdollisuus arvioida tulosten saamiseen käytettyjä menetelmiä ja tiedonlähteitä.

Kirjoittajan oma ajattelu tulee väistämättä esille niin lausuntojen kirjoitustavassa kuin hänen tekemissään valinnoissa siitä, mitä asioita hän kirjoittaa muistiin (ks. Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta, 2006). Oma ammatillinen suuntautuminen ilmenee esimerkiksi siinä, arvioidaanko lapsen levottomuuden johtuvan keskushermoston poikkeavuuksista tai välittäjäaineiden häiriöistä, ympäristöön liittyvistä stressitekijöistä, rajattomasta kasvatuksesta vai varhaislapsuuden sietämättömistä tunnekokemuksista. Tyypillistä lausunnoissa on se, että tulkinnat ovat usein hyvin yksilölähtöisiä eli erilaisten pulmien oletetaan johtuvan lapsesta ja/tai hänen vanhemmistaan. Samalla kirjoitustapa laiminlyö

tilannekohtaisten ulkoisten tekijöiden tai ympäristön sosiaalisten ja materiaalisten tekijöiden vaikutusten analysoinnin (Hjörne & Säljö, 2004; Naukkarinen, 1999; Waltz, 2005).

Suuri osa lausunnoista sisältää kannanottoja erilaisiin lapsen arjen järjestymistä koskeviin kysymyksiin kuten lapsen kouluvalintaan, koulunkäyntiin ja sen tukemiseen, terapiapalveluihin tai lastensuojelullisiin toimiin. Nämä ovat usein herkkiä ja monimutkaisia kysymyksiä, joita kohtaan tietynlaista nöyryyttä osoittaa hypoteettisten tekstirakenteiden käyttö (esim. potentiaali- tai konditionaalimuotoiset verbit ja epävarmuutta ilmaisevat sananvalinnat kuten ”mahdollisesti”, ”todennäköisesti” tai ”luultavasti”). Hypoteettisten tekstirakenteiden kautta kirjoittaja voi ottaa kantaa omaan tekstiinsä ja esittämiensä väitteiden todenmukaisuuteen sekä vahvistaa ehdollista ajattelutapaa sen sijaan että korostaisi vain sitä, että hänen havaintonsa ja tulkintansa vastaavat todellisuutta aukottomasti (Tadros, 1994; Winter, 1994). Ehdollista kirjoittamista puoltaa myös se, että asemastaan riippuen kirjoittaja voi joutua ottamaan asiantuntijana kantaa kysymyksiin, joiden suhteen hän itse on maallikko (esim. lääkäri pedagogisiin kysymyksiin). Lisäksi pätevimmänkin asiantuntijan tekstit ja niissä esitetyt ajatukset ovat aina sidoksissa syntyajankohtaansa, jolloin tiedossa on vain kirjoitushetkellä vallitseva tilanne ja menneisyys. Tällöin ei liene vastuunpakoilua kirjoittaa suoraan, että ”nyt lapsen tilanne näyttää tältä” ja tunnustaa samalla muutoksen mahdollisuus tulevaisuudessa (ks. Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta, 2006).

LAPSI ESILLE

Kannanottojen esittämiseen liittyy lausunnoissa tietynlaisten argumentatiivisten fraasien käyttö, kuten tapa vedota lapsen etuun tai tarpeisiin. Lapsen etuun tai tarpeisiin vetoaminen on sinänsä tunteita herättävä ja vahva tehokeino tekstissä, mutta jää sellaisenaan tyhjäksi ilman muiden perustelujen ja tarkennusten esittämistä. Yleensä kaikki ammatti-ihmiset tavoittelevat kuitenkin samaa, lapsen etua, mutta saattavat olla hyvinkin eri mieltä siitä, mitä se kussakin tilanteessa tarkoittaa (ks. Woodhead, 1997). Tällöin keskeistä on erottaa eri näkökulmien samanaikainen läsnäolo: mikä minusta kirjoittajana on hyvää, mikä perheen tai lapsen mielessä olisi parasta ja mikä olisi objektiivisesti, tietyn sovituin kriteerein mitattuna, suositeltavaa.

Lausunnot voi kirjoittaa yksinäisyyden sijaan myös tietoisesti moniäänisiksi, jolloin asioista esitetyt erilaiset, ristiriitaisetkin mielipiteet ja käsitykset ovat tekstissä näkyvissä. Moniäänisyyden tuottaminen onnistuu kuitenkin vain, jos asiakkaan totuutta ei rakenneta tekstissä ammatti-ihmisen totuutta alempiarvoiseksi eikä sitä mitätöidä verrattuna ”todellisten” asiantuntijoiden mielipiteeseen (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta, 2006). Lapsen äänen esille saaminen on erityisen haastavaa, sillä lapsen itsensä ilmaisemat toiveet ja aikuisen tulkinnat lapsen tarpeista sekoittuvat helposti keskenään. Puhtaimmillaan lapsen ääni sisältää vain sen, minkä lapsi on itse ilmaissut selittämällä, kertomalla, itkemällä, hymyilemällä, ääntelemällä tai tietynlaisen toiminnan kautta. Lapsen motivaation, kiinnostuksen, mielialan ja tunteiden tunnistaminen tekstissä synnyttää myös mielikuvan hänen taitojensa vaihtelevuudesta ja oikaisee sitä nominaalistusten tuottamaa käsitystä, että lapsen

ominaisuudet pysyisivät olosuhteista riippumatta aina samanlaisina.

KIRJOITTAJAN VASTUU

Tarinoita ei kirjoiteta viihdykkeeksi, vaan opiksi, ojennukseksi ja vaikuttamaan. Kirjoittamista ohjaa kunkin ammattikunnan vakiintuneiden kirjoittamiskäytäntöjen lisäksi vahvasti myös lausuntojen tarkoitus. Tarinat ovat myös hierarkkisessa suhteessa toisiinsa: lääkärin ja psykologin kirjoittamalla tarinalla on erilainen arvo kuin sosiaalityöntekijän tai lastentarhanopettajan kertomalla tarinalla, puhumattakaan vanhempien tai lapsen itsensä tarinasta, joiden uskottavuutta ja arvoa heikentää vääränlainen, elämänmakuinen kielenkäyttö. Oikean ammatillisen taustan oletetaan myös antavan taidon kirjoittaa ratkaiseva tarina lapsesta 45 minuutin tapaamisen perusteella, kun taas päivittäistä arkea lapsen kanssa jakavien vanhempien tai päivähoitajien tarina ei välttämättä täytä objektiivisena ja mitattavana pidetyn tiedon kriteerejä.

Lausunnot ovat vain yhdenlaisia tarinoita – selontekoja, tulkintoja ja tapoja hahmottaa omaa tai toisten elämää. Tarinan pukeminen kirjalliseen muotoon lapsuuden ammattilaisen allekirjoittamana saa tarinan kuitenkin kuulostamaan pätevältä ja oikeelliselta. Siksi kirjoittajalle lankeaa vastuu siitä, ettei hän kirjoita tai nimeä lasta pelkän tuntumansa pohjalta ja ettei lapsi opi ajattelemaan ammatti-ihmisten toimintaa pelkkänä ainaisena mittamisena ja vikojen etsintänä. Tämä siitäkkin huolimatta, että vahvan itsetunnon muista lähteistä rakentanut aikuinen saattaa hyväntahtoisesti hymähdellä vanhempiensa pöytälaatikosta löytyville kirjoituksille, joissa on kuvattu häntä itseään lapsena.

Lukemattomat tarinat lapsesta ovat aarteisto myös tutkijoille. Kriittinen kie-

lenkäytön tutkija kysyykin (ks. Fairclough, 1992, 2003), millaisia kuvia lapsista lausunnoissa luodaan, millaisen aseman he saavat lausunnoissa, millainen on lapsen hyvä elämä lausuntojen vihjeiden perusteella, millaista kuvaa todellisuudesta lausunnot vahvistavat, millainen on lausuntojen mukaan ihanteellinen ihminen ja millaisia seurauksia lausunnoissa rakennetut tarinat saavat aikaan. Näitä kysymyksiä voi välillä itse kirjoittaessaankin pohtia. Mikäli kielenkäytössä rakennetut kuvat lapsesta tuntuvat kovin yksipuolisilta, voi olla syytä miettiä keinoja niiden monipuolistamiseksi. Samalla voi yrittää vastustaa oman ammattikunnan ja lapsen tekstuaalisoitumista silloin, kun työn kirjaaminen ja tallentaminen eivät merkittävästi edistä työn arviointia, jäsentämistä ja sovittujen asioiden muistamista tai paranna lapsen tai perheen kohtaamista.

Kirjoittajatiedot

Tanja Vehkakoski, KT, toimii tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksella (erityispedagogiikan yksikkö).

LÄHTEET

- AARP. (1995). Putting people first: guidelines for writing and speaking about people with disabilities. ED 410 575.
- Atkinson, P. & Coffey, A. (1997). Analyzing documentary realities. Teoksessa D. Silverman (toim.), *Qualitative research. Theory, method and practice*, 45–62. London: Sage.
- Gillman, M., Swain, J. & Heyman, B. (1997). Life history or 'case' history: the objectification of people with learning difficulties through the tyranny of professional discourses. *Disability & Society* 12 (5), 675–693.
- Goode, D.A. (1992). Who is Bobby?: Ideology and method in the discovery of a Down syndrome person's competence. Teoksessa P.M. Ferguson, D.L. Ferguson & S.J. Taylor (toim.), *Interpreting disability. A qualitative reader*, 197–212. New York: Teachers College, Columbia University.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Heikkinen, V., Hiidenmaa, P. & Tiililä, U. (2000). *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hjörne, E. & Säljö, R. (2004). "There is something about Julia": Symptoms, categories, and the process of invoking attention deficit hyperactivity disorder in the Swedish school: a case study. *Journal of Language, Identity, and Education* 3 (1), 1–24.
- Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. (2006). *Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.
- Linnilä, M.-L. (2006). Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. Jyväskylän yliopisto: *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 294.
- Mauro, S. (1998). Kuntoutuskertomusten kieli ja kuntoutusta ohjaavat metaforat. Teoksessa V. Hänninen & J. Valkonen (toim.), *Kunnon tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen*, 89–96. Helsinki: Yliopistopaino. Tutkimuksia 59.
- Naukkarinen, A. (1999). Tasapainoilua kurinalaisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden välillä. Oppilaiden ei-toivottuun käyttäytymiseen liittyvän ongelmanratkaisun kehittäminen yhden peruskoulun yläasteen tarkastelun pohjalta. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 149.
- Pagano, A. (1994). Negatives in written text. Teoksessa M. Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis*, 250–265. London:

- Routledge.
- Pihlaja, P. (2004). Yksilöllinen suunnitelma lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.), *Eryityskasvatus varhaislapsuudessa*, 172–179. Helsinki: WSOY.
- Prior, L. (1997). Following in Foucault's footsteps: text and context in qualitative research. Teoksessa D. Silverman (toim.), *Qualitative research. Theory, method and practice*, 63–79. London: Sage.
- Saloviita, T. (1994). Proseminaariin osallistujan opas. Jyväskylän yliopisto. Eryityspedagogiikan laitos. Julkaisematon.
- Tadros, A. (1994). Predictive categories in expository text. Teoksessa M. Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis*, 69–82. London: Routledge.
- Vehkakoski, T. (2000). Vammaisen lapsi ammattihmisten asiakirjoissa. Diskurssianalyttinen tutkimus lausuntojen kielenkäytöstä. Jyväskylän yliopisto: Eryityspedagogiikan laitos. Research Reports 71.
- Vehkakoski, T. (2003). Object, problem, or subject? A child with a disability as found in reports of professionals. *Scandinavian Journal of Disability Research* 5 (2), 160–184.
- Waltz, M. (2005). Reading case studies of people with autistic spectrum disorders: a cultural studies approach to issues of disability representation. *Disability & Society* 20 (4), 421–435.
- Winter, E. (1994). Clause relations as information structure: two basic text structures in English. Teoksessa M. Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis*, 46–68. London: Routledge.
- Woodhead, M. (1997). Psychology and the cultural construction of children's needs. Teoksessa A. James & A. Prout (toim.), *Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood*, 63–84. London: Falmer Press.